

Ennaltaehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön -raportti 2021–2025

ENNALTAEHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ JA MIELENTERVEYDEN EDISTÄMINEN

Ehkäisevä päihdetyö on osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä. Sen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden käytön aiheuttamia haittoja niin päihteiden käyttäjille, heidän läheisilleen kuin yhteiskunnallekin. Lain mukaan ehkäisevä päihdetyö kattaa alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisyn. Päävastuu ehkäisevästä päihdetyöstä kuuluu kunnalle. (THL)

Mielenterveyden edistäminen on toimintaa, jolla tuetaan ja vahvistetaan kaikenikäistä positiivista mielen terveyttä eli mielen hyvinvointia. Mielenterveyden edistämisen tavoitteena on vahvistaa yksilön ja yhteisön voimavaroja, osaamista ja selviytymis- ja sopeutumiskykyä vastoinkäymisiä kohdatessa sekä luoda mielen hyvinvointia tukevia asumisololoja ja -ympäristöjä. Mielenterveyden edistämisen toimien keskiössä on mielen terveyttä suojaavien tekijöiden lisääminen ja vahvistaminen yksilön, perheen ja yhteisön sekä yhteiskunnan tasoilla.

Suomussalmen kunta on ollut mukana Kainuun hyvinvointialueen sekä valtakunnallisissa hankkeissa mm. Hyvän mielen kunta hankkeessa, KATE- Kainuun mielen terveysohjelma-hankkeessa sekä Helposti lähelläsi (HELLÄ)- hankkeessa. Suomussalmen kunta on ollut mukana työstämässä Kainuun yhteistä mielen hyvinvoinnin ohjelmaa. Käytännön yhteistyö Kainuun hyvinvointialueen kanssa on aloitettu ja Kainuussa toimii mm. ennaltaehkäisevän päihdetyön verkosta sekä Hyte-koordinaattoreiden verkosto. Lisäksi on ollut tarjolla ennaltaehkäisevän päihde- ja mielen terveyshyönteiden valtakunnallisia verkostoa, joissa jaetaan ajankohtaista tietoa sekä käytännön toimintamalleja.

Yhdyshenkilö on jakanut eri toimijoille materiaalia sekä tietoa ajankohtaisista koulutuksista ja ilmiöistä mm. lääkkeitä ja alkoholi yhteisvaikutus ikäihmisillä -esitteitä, tietoa nuorten sähkö tupakoinnin sekä rahapelaamisen ilmiöistä opetushenkilöstölle, sekä toimintamallin päivähoitoon keskustelun tueksi ja puheeksi ottamiseen vanhempien kanssa. Yhdyshenkilö on koonnut ajankohtaista valtakunnallista valmistelussa olevaa mielen terveys- ja päihdeasioista, lisätietoa ajan ilmiöistä sekä koonnut työryhmälle kokousasiat. Ennaltaehkäisevä päihde- ja mielen terveysryhmä on kokoontunut säännöllisesti kaksi kertaa vuodessa.

Lapset ja nuoret

Vuonna 2023 Suomussalmella oli 0–28-vuotiaita lapsia ja nuoria 1 235, 17,2 % asukkaista. Alle kouluikäisille on tarjolla päivähoitoa ja valtaosa lapsista on mukana varhaiskasvatuksessa ja perheet saavat tukipalveluita tarvittaessa. Kouluikäisten ennaltaehkäisevä päihde- ja mielen terveyskasvatusta annetaan osana opetusta. Eri harrastusryhmät ja vapaa-aikapalvelut lisäävät myös lasten ja nuorten hyvinvointia.

Nuorisopalvelut on satsannut enemmän nuorten aikuisten palveluihin. Virranjakaja-Remppatalli on tärkeä paikka erityisesti yli 18-vuotiaille pojille, jotka tarvitsevat paikan autojen korjaamiseen, muiden kohtaamiseen sekä yhdessä tekemiseen. Suomussalmi-Hyrynsalmi yhteistyöllä toteutetaan etsivä nuorisotyön palvelut. Etsivälle nuorisotyöntekijälle tuli vuonna 2024 yhteydenottopyyntö 56 nuoresta. Etsivään nuorisotyöhön tulleet nuoret tarvitsevat apua elämäntilanteensa kartoitukseen, jatkosuunnitelmien tekemiseen sekä palveluihin ohjautumiseen. Etsivä nuorisotyö toimii yhteistyössä Työpaja Hanslankareiden kanssa. Työpaja Hanslankareilla

järjestetään viikoittain yhteistä toimintaa ja nuoret voivat tulla vapaaehtoisesti itse pajan toimintaa ilman lähettävää viranomaistahoa. Yhteistyönä ammatillisten oppilaitosten kanssa on tehty siirtopäätös opintojen aloittamisesta tai jatkamisesta työpaja Hanslankareille ja se on mahdollistanut ammattitutkintojen osien ja koko tutkinnonkin suorittamisen työpajan oppimisympäristössä kotikunnassa.

Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisten kiusaaminen on lisääntynyt kiusaamisen kaikissa muodoissaan sekä ahdistus ja masennus olivat lisääntyneet ja 48,6 % vastasi, ettei koe kuuluvansa johonkin itselleen tärkeään ryhmään. Myönteisenä kehityksenä oli vuodesta 2021 vuoteen 2023, että oppilaat pystyivät peremmin vaikuttamaan koulun tapahtumiin ja koulun sääntöihin.

Saatuihin kouluterveyskyselyn sekä MOVE-mittausten tuloksiin on reagoitu ja lukuvuoden 2024–2025 aikana aloitettiin kaksi kehittämishanketta. Hyrynsalmen kanssa yhteistyönä toteutetaan Kunnan Kipinä -hanke, johon palkattiin liikuntaneuvoja tarjoamaan yksilöllistä liikunnan sekä ravitsemuksen ohjausta koulupäivän aikana. Toisena hankkeena aloitettiin koulunuorisotyö Ruukinkankaan ja Karhulanvaaran kouluilla. Koulunuorisotyön tavoitteena on turvallinen koulu yhteisö, jossa lapset ja nuoret viihtyvät, oppivat ja tulevat toimeen keskenään. Tavoitteena on myös edistää oppilaiden osallisuutta koulussa ja auttaa nuorten mielipiteiden esille tuloa.

Ennaltaehkäisevä päihdekasvatus kuuluu eri luokka-asteiden opetussuunnitelmiin ja aihe liittyy eri oppiaineisiin. Kouluissa on saatavilla oppilashuollollisia palveluita mm. miekkari, kuraattori, psykologi ja terveydenhoitaja.

Vuoden 2024 aikana käynnistettiin Suomussalmella Ankkuritoiminta. Ankkuritoiminta keskittyy nuoren hyvinvointiin ja rikosten ennalta ehkäisemiseen. Ankkuritoiminta toteutetaan poliisiin, sosiaalityöntekijän sekä nuorisohjaajan monialaisena tiimitoimintana, jossa nuori ja hänen perheensä kohdataan varhaisessa vaiheessa ja tuetaan nuoren ohjautumista palveluihin sekä harrastuksiin.

Kunnassa toimii aktiivisesti nuorisovaltuusto, jolla on puhe- ja länäolo-oikeudet valtuustossa sekä eri lautakunnissa. Lasten parlamenttitoiminta on aloitettu ja se kokoontuu vuosittain. Nuoret ja lapset on huomioitu osallistavassa budjetoinnissa.

Työikäiset

Työikäisten hyvinvointia, yhteisöllisyyttä sekä osallisuutta edistävät kylätoimikunnat, metsästysseurat, järjestöjen yhteinen kumppanuustalo, seurakunnat, järjestöt, Porstuan Kulma, kansalaisopisto sekä erilaiset toimintaryhmät. Suomussalmella on hyvät ja edulliset harrastusmahdollisuudet. Osa kuntalaisista osallistuu aktiivisesti järjestettyihin ryhmätoimintoihin ja tapahtumiin. Luonnossa liikkuminen on aina ollut ja on edelleenkin tärkeässä osassa mielenhyvinvoinnin ylläpitäjänä ja lisääjänä.

Alkoholin myynti vuonna 2023 oli 100 % alkoholia 7,9 l /asukas.

Päihdehaittojen riskejä ennakoidaan ja selitetään seuraavilla mittareilla: asunnottomuus, kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0–17-vuotiaiden lasten määrä, koulutus, toimeentulotukea saavien määrä, työttömät ja työkyvyttömyys.

Suomussalmen tilastot vuodelta 2024. Osasta tilastotietoja saatavissa v. 2023 tiedot	
Asunnottomat (ei kunta tilastoa)	-
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17- vuotiaiden lasten määrä	1,4
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat %, vast. ikäisistä (2023)	6,8
Toimeentulotukea saaneissa kotitalouksissa asuvat henkilöt, % asukkaista (2023)	5,3
Työttömät, % suhteessa työvoimaan	12,7

Työikäisistä on saatavilla tilastoista erilaisia sairastavuustilastoja. Ennaltaehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön vaikutusten arviointia on vaikea tehdä, koska päihdehaittoihin sekä sairastavuuteen on useita syitä.

Ikäihmiset

Paikkakunnalla toimii vanhus –ja vanhusneuvosto, jonka tehtävänä on ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistaminen. Vanhus- ja vammaisneuvostoilla on mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön ja vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta. Vanhus- ja vammaisneuvosto kokoontuu säännöllisesti ja myös ikäihmiset on huomioitu osallistavassa budjetoinnissa.

Paikkakunnalla on tarjolla kohdennettua erityisliikuntaa ikäihmisille ja ikäihmiset osallistuvat aktiivisesti kansalaisopiston kursseille.

Yli 65- vuotiaiden päihde- tai mielenterveysongelmista/ sairauksista ei ole saatavissa erillisiä tietoja kuntakohtaisesti vaan tilastoissa näkyy koko Kainuun hyvinvointialueen tiedot.

Nykytilan arviointi

Suomussalmen ennaltaehkäisevä päihde- ja mielenterveystyön työryhmä on arvioinut THL:n arviointilomakkeella mielenterveyttä edistävää työtä kunnassa. Mielenterveyden edistäminen, yhteistyö ja konkreettiset toimintasuunnitelmat on kirjattu strategiaan suunnitelmiin. Kunta on nimennyt monialaisen työ- ja kehittämisryhmän sekä yhdyshenkilön ennaltaehkäisevään työhön. Myönteinen viestintä mielenterveydestä on lisääntynyt ja kunta tekee yhteistyötä hyvinvointialueen ja järjestöjen sekä muiden toimijoiden kuten oppilaitosten ja paikallisten yhteisöjen kanssa. Kunnassa tuetaan asukkaiden osallisuutta mielenterveyden edistämisen toiminnassa. Kunta tarjoaa tiloja kuntalaisten mielenterveyttä edistävän toiminnan toteuttamiselle. Mielenterveyden edistämisen keskeiset osa-alueet ovat kunnossa Suomussalmella.

Arvioinnissa löytyi myös kehittämiskohteena ennaltaehkäisevään mielenterveystyöhön:

1. Kunnassa tulisi tehdä mielenterveysvaikutusten ennakkoarviointia osana keskeisiä päätöksiä ja päätösten ennakkoarviointia (EVA/MIVA).

2. Kunnassa tulisi hyödyntää paremmin päätöksenteon tukena tietoa asukkaiden mielenterveydestä ja mielenhyvinvoinnista.

3. Yhteistyön kehittämiseen tarvitaan tarkennusta eri toimijoiden rooleihin sekä tarjota kuntalaisille enemmän tietoa ja tukea mielenterveystaitojen vahvistamiseksi.

4. Kriisitilanteissa tulisi huomioida koko perhe paremmin, erityisesti lasten ja nuorten huomioiminen vanhempien kriiseissä.

5. Kunnassa tulisi olla riittävät resurssit mielenterveyden edistämisen poikkihallinnolliseen koordinaatioon ja yhteistyöhön.

Vuonna 2024 julkaistun Kainuun PYLL-indeksin (ennenaikaisesti menetetyt elinvuoden/100 000 asukasta) mukaan Suomussalmella ovat lisääntyneet naisten alkoholikuolleisuus. Ennaltaehkäisevää päihdetyötä tulee kohdentaa tarkemmin tyttöihin ja naisiin.

Nuorisotilastojen mukaan Suomussalmella on eniten Kainuussa suhteutettuna asukaslukuun syrjäytymisriskissä olevia 15–18-vuotiaita nuoria, jotka ovat työttömänä, eläkkeellä tai muutoin työvoiman ulkopuolella. Vuonna 2023 syrjäytymisriskissä olevia 15–18- vuotiaita arvioitiin Suomussalmella olevan ikäluokista 20,5 %, 114 nuorta.

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien 16–24- vuotiaiden määrä on hieman noussut viimeisen kolmen vuoden aikana. Seuraavalla kaudella tulee kiinnittää enemmän huomiota nuoriin eläkeläisiin ja syrjäytymisriskissä oleviin nuoriin.

Ennaltaehkäisevä työ kehittyy jatkuvasti ja järjestöjen merkitys toiminnan järjestäjinä tulee lisääntymään. Uusina toimijoina Suomussalmelle on tulossa vuoden 2025 aikana valtakunnallisia järjestöjä tukemaan asukkaiden mielenterveyttä ja hyvinvointia.

Kainuun Mieli ry. on halukas laajentamaan toimintaansa Suomussalmelle ja toiminta käynnistetään vuoden 2025 aikana.

Nuorten Ystävät laajentaa toimintaansa ja tarjoaa Pohjois-Suomessa kaupunkien ulkopuolella asuville yli 18-vuotiaille Virkku-virtuaalikulubitalo toimintaa. Virkku on matalan kynnyksen virtuaaliyhteisö, joka tarjoaa yhteisöllistä tekemistä ja yksilöllistä tukea kohti jäsenen tavoitteita.

Ennaltaehkäisevän työn rakenteet ovat pääosin kunnossa ja jatkossa voidaan keskittyä tarkennettuihin kehittämiskohteisiin ja hyvän toimintakäytännön ylläpitämiseen.

ENNALTAEHKÄISEVÄN PÄIHDE- JA MIELENTERVEYSTYÖN TOTEUMATAULUKKO VUOSILTA 2023-2025

Toimintasuunnitelman toteutuminen:

Toimintasuunnitelmassa 2023–2025 on painotettu mielenterveyttä sekä päihteettömyyttä vahvistavia tekijöitä.

	Toiminta, toimenpiteet	Vastuutaho ja yhteistyökumppanit	Seuranta, toteutuminen
Yleinen EPT ja MT-edistäminen (koulutukset, infotilaisuudet ja viestintä)	Mielenterveyden EA -kurssi	Hyvän mielen kunta hanke ja työryhmä	Toteutunut
	Työryhmä kokoontuu säännöllisesti 2–4 krt/vuosi	Yhdyshenkilö ja työryhmän jäsenet	Kokoontunut 2 krt/v
	Hanke-yhteistyö 2023–2025	Hyvän mielen kunta hanke	Toteutunut
		KATE- Kainuun mielenterveys-ohjelma	Käynnissä
		Helposti lähelläsi (HELLÄ)- hanke	Toteutunut
Alle kouluikäiset	Puheeksiotto (vanhempien jaksaminen, päihteiden käyttö, avun tarve)		Puheeksioton toimintamalli käytössä
Kouluikäiset (alakoulu, yhtenäiskoulu lukio, liikunta- ja kulttuuripalvelut)	Yhteisöllisyyden lisääminen, tapahtumat 2–4/lukuvuosi	Perusopetus Lukio	Viisaat valinnat päivä, ryhmätykset, koulujen tapahtumat, lukiolaisten tempausviikot
	Alle 18- vuotiaiden paikkakuntaisten maksuttomat sali-, kenttä- ja jäävuorot.	Liikuntapalvelut	Alle 18-vuotiaille kaikki vuorot maksuttomia
	SUPS:n jääkiekkojaoston alle 18-vuotiaiden jäävuoromaksujen tukeminen.		Toteutunut

	Harrastamisen Suomen malli, maksutonta koulujen kerhotoimintaa	Perusopetus	
	Kulttuuria lapsille ja nuorille	Kulttuuripalvelut	
	Harrastamisen Suomen malli-koulujen kerhot	Kirjasto, kirjastoauto Musiikkiopisto Perusopetus	Laaja kulttuuritarjonta Toteutunut Kulttuuria kylille kirjastoauton mukana
	Seurojen ja yhdistysten toiminta	Urheiluseurat, 4H-yhdistys ja muut järjestöt	Säännöllistä yhteistyötä ja järjestöpalaverit
Nuoret	Mielenterveys-aidot	Nuorisopalvelut ja perusopetus	Miekkari, kuraattori koulunuorisotyön-tekijä palvelut
	Arkielämän taidot	Työpaja Hanslankarit	Toteutettu työpajalla säännöllisenä toimintana.
	Teema-oppitunnit	Etsivä nuorisotyö, poliisi	Teemaoppitunteja pidetty yhteistyössä
	Virranjakaja-Remppatalli	Nuorisopalvelut	Virranjakaja suosittu palvelu
	Nuorisotilat		Nuorisotilat avoinna arkipäivisin.
	Urheiluseurojen ja järjestöjen toiminta		Roinila suosittu nuorten leiripaikka
	Osallisuuden edistäminen	Srk ja kunta Vapaaehtoistoiminta	Lasten ja nuorten lisääntynyt. Nuorten puhe- ja läsnäolo-oikeus lautakunnissa ja valtuustossa
	Lasten ja nuorten kuuleminen	Oppilaskunnat, Nuorisovaltuusto	
	Ankkuritoiminta, selvitys 2023	Laajasti - ennen päätöstä	Ankkuritoiminta on aloitettu

Työikäiset	Mielenterveyden EA-kurssi Harrastus mahdollisuudet ja vapaa-ajanpalvelut Porstuan kulman toiminta Avoimet kohtaamisryhmät Lapsiperheiden yhteiset harrastukset ja tapahtumat Monipuolinen kulttuuritarjonta Hyvän mielen aamukahvit, 2 krt/v KATE-Kainuun mielenterveysohjelma	Hyvän mielenkunta-hanke ja EPT-ryhmä Kansalaisopisto Liikuntapalvelut Seurat ja yhdistykset Mielenterveyden Ystävät Srk, perhekeskus Vertaisryhmät Koulut, päivähoito, vapaa-aikapalvelut Kunnan johtoryhmä KATE-hanke 1.8.23-31.7.26	Tarjottu työikäisille, ei toteutunut Yhteistyöllä järjestäen palvelut hyvät. Toiminta aktiivista Lapsiperheelle avoimia kohtaamisryhmiä. Srk olohuone suosittu Porstuan kulma ja kumppanuustalo tärkeitä kohtaamispaikkoja Hyvän mielen aamukahvit toteutunut Suomussalmi mukana KATE- hankkeessa
Työelämän ulkopuolella olevat (kotona lasta tai omaista hoitavat, eläkeläiset, pitkällä sairauslomalla olevat, työttömät)	Työttömien terveystarkastukset. Kotipalvelut Ikäihmisten neuvola, 1 krt/kk Eläkeläisille suunnatut ryhmät Vertaisryhmät ja järjestöt Ryhmätoiminta terveystarkastusten asiakkaille Kumppanuustalo	TE-toimisto ja terveys- ja sos.palvelut Kainuun Hva Järjestöt, srk. liikuntapalvelut kansalaisopisto Eri asiakasryhmät	Työttömien terveystarkastukset SPR:n terveispiste Eläkeläisten toiminta viireä. Omia liikuntaryhmiä eläkeläisille Kyle-hanke järjestänyt miesten ryhmän. Eri järjestöt käyttävät kumppanuustaloa. A-ryhmät päättynyt paikkakunnalta
Yhteiset tapahtumat tai teemaviikot	Päihdeviikko	Eri toimijat yhdessä	Mielenterveysviikon vihreä valaistus

	Mielenterveysviikko vuosittain marraskuussa Hyvän mielen aamukahvit, 2krt/v Ilo liikkua ja olla yhdessä päivä/ Yhteiset tapahtumat Pakka-malli, selvitys tehdään 2023	Kunta ja hyvän mielen kuntahanke Vapaa-aikapalvelut yhd. eri toimijoiden kanssa	Aamukahvit järjestetty Yhteistyössä järjestetty erilaisia tapahtumia Laskiais- ja toritapahtumiin osallistuivat kaiken ikäiset Pakka-malli ei käytössä
--	---	--	---